

PHILIP
ROTH

Pata umană

Traducere din limba engleză
de Cornelia Bucur

POLIROM
2026

1

Toată lumea știe

Era vara lui 1998 cînd vecinul meu, Coleman Silk – care, pînă să se pensioneze, cu doi ani înainte, fusese profesor de clasice la Colegiul Athena din apropiere timp de mai bine de douăzeci de ani, după care slujise încă șaisprezece ca decan al facultății – mi-a mărturisit că, la vîrsta de șaptezeci și unu de ani, avea o legătură cu o femeie de serviciu în vîrstă de treizeci și patru de ani, care lucra la colegiu. De două ori pe săptămînă, aceasta făcea curat și la oficiul poștal din sat, o mică baracă cenușie din carton presat care arăta ca locuința unei familii de refugiați venite din ținuturile vîntoase din vest în anii '30 și care, singuratică și părăsită peste drum de benzinărie și de magazinul general, arborează drapelul american la încrucișarea de două drumuri care marchează centrul comercial al acestui oraș de pe coasta muntelui.

Coleman o văzuse prima oară pe femeie spălînd pe jos în oficiul poștal, cînd trecuse pe-acolo într-o zi, tîrziu, cu cîteva minute înainte de închidere, pentru a-și lua corespondența – o femeie înaltă, subțire și colțuroasă, cu părul blond încărunțit tras spre spate și prins într-o coadă de cal, cu trăsături din acelea sever dăltuite care te duc cu gîndul la gospodinele muncitoare și bisericuase care au îndurat vremurile grele de

început în New England, femei aspre din perioada colonială închise într-o moralitate atotstăpînitoare și supuse ei. O chema Faunia Farley și, indiferent care vor fi fost necazurile pe care le îndurase, le păstra în spatele unuia dintre chipurile acelea inexprsive și osoase care nu ascund nimic și trădează o imensă singurătate. Faunia locuia într-o cameră la o fermă de prin partea locului, unde ajuta la mulsul vacilor pentru a-și plăti chiria. Avea doi ani de liceu.

Vara în care Coleman mi s-a confesat cu privire la Faunia Farley și la taina lor a fost, în mod deloc surprinzător, vara în care secretul lui Bill Clinton a ieșit la iveală pînă la ultimul detaliu sordid, ultimul detaliu realist, vitalitatea, umilința emanată odată cu duhoarea informațiilor concrete. Nu mai trăiserăm un asemenea anotimp de cînd cineva dăduse din întîmplare peste proaspăta Miss America, goală pe coperta unui Penthouse mai vechi, ale cărei fotografii elegante, în genunchi și pe spate, o forțaseră pe nefericita fată să renunțe jenată la cunună și să devină un arhicunoscut star al muzicii pop. Vara lui '98 în New England a fost minunată, caldă și însorită, pentru lumea baseballului vara unei bătălii mitice între un zeu al terenului care era alb și un zeu al terenului care era cafeniu, vara în care America s-a îmbuibat de pietate, de puritate, cînd terorismul – care luase locul comunismului ca principală amenințare la adresa securității statului – era înlocuit de sexul oral, cînd un președinte viril, tînăr la vîrsta lui mijlocie, și o angajată îndrăzneată de douăzeci și unu de ani se hîrjoneau în Biroul Oval ca doi puștani într-o parcare, reînviind cea mai veche pasiune comună a Americii, tradițional poate cea mai înșelătoare și mai subversivă plăcere: extazul fățarniciei. În Congres, în presa scrisă și pe rețelele de televiziune, moraliștii pompoși de doi bani, turbați să acuze, să deplîngă

și să pedepsească, erau peste tot, predicînd în ritmul fanfarelor: toți odată, cu frenezie calculată, cu ceea ce Hawthorne (cine, în anii 1860, locuise la cîțiva kilometri de ușa mea?) identificase în țara care abia se năștea atunci, demult, drept „spiritul de persecuție”; toți dornici să aplice ritualurile dure ale purificării prin care, în rîndurile executivului, erecția avea să fie tăiată de la rădăcină, asigurînd o atmosferă confortabilă și sigură, astfel încît fiica în vîrstă de zece ani a senatorului Lieberman să se poată uita din nou la televizor, împreună cu pudibondul său tată. Nu, dacă nu ați trăit acel an 1998, nu știți ce este aceea fățarnicie. Editorialistul conservator, autor de rubrică la numeroase publicații, William E. Buckley scria: „Atunci cînd a făcut-o Abélard, era posibilă împiedicarea unei reeditări”, insinuînd că abaterea președintelui – pe care, într-un alt loc, Buckley o botezase „carnalitatea incontinentă” a lui Clinton – nu putea fi îndreptată prin actul nesîngeros al punerii sub acuzare, ci prin pedeapsa aplicată în secolul al XII-lea abatelui Abélard de către partenerii cu sutane și cuțite ai colegului său, abatele Fulbert, pentru seducerea în secret și căsătoria lui Abélard cu nepoata lui Fulbert, virgina Heloïse. Spre deosebire de decretul prin care Khomeini îl condamnase la moarte pe Salman Rushdie, pasiunea arzătoare a lui Buckley pentru răsplata punitivă a castrării nu cuprindea ideea unei retribuții financiare convenite celui care ar fi dus-o la îndeplinire. Era însă bazată pe un spirit la fel de neiertător ca al ayatollahului, în numele unor idealuri la fel de exaltate.

Era vara cînd în America revenea greața, cînd glumele nu mai conteneau, cînd speculațiile, teoretizările și hiperbolele nu se mai opreau, cînd obligația morală de a lămuri copiilor cum e cu viața adulților era suspendată în favoarea întreținerii, în mintea lor, a tuturor iluziilor, cînd

micimea oamenilor era pur și simplu zdrobitoare, când parcă un demon se dezlănțuise în sufletul nației și când, de ambele părți, oamenii se întrebau: „De ce sîntem atît de smintiți?“, când femei și bărbați deopotrivă, trezindu-se dimineața, constatau că noaptea, în somnul care îi transporta dincolo de invidie și ură, visaseră la îndrăzneala lui Bill Clinton. Eu, unul, visam la un banner gigantic, drapat dadaist, ca ambalajele lui Christo, de la un capăt la celălalt al Casei Albe și pe care scria: AICI LOCUIEȘTE O FIINȚĂ OMENEASCĂ. Era vara când – pentru a nu știu cîta oară – dezordinea, haosul și nebunia se dovedeau mai subtile decît ideologia și moralitatea unuia sau a altuia. Era vara când în mintea tuturor stătea penisul unui președinte, iar viața, în întreaga și nerușinata ei lipsă de puritate, se abătea din nou asupra Americii.

Uneori, sîmbăta, Coleman Silk mă suna și mă invita să vin de pe coasta mea de deal, după cină, ca să ascultăm muzică, să jucăm, la un cent punctul, un pic de gin rummy sau să stăm cîteva ceasuri în sufrageria lui, sorbind un pahar de coniac, ajutîndu-l să treacă peste ceea ce, pentru el, era întotdeauna cea mai grea seară a săptămîinii. La începutul verii lui 1998, petrecuse deja, singur aici – singur în casa mare și albă, din șindrilă, în care crescuse patru copii împreună cu soția lui, Iris – aproape doi ani, după ce Iris suferise o comoție și murise peste noapte, în timp ce el se afla în plină bătălie cu colegiul, provocată de o acuzație de rasism înaintată de două studente dintr-una din grupele lui.

La vremea aceea, Coleman își petrecuse la Athena aproape întreaga existență academică, un bărbat crescut într-un mare oraș, fermecător și deschis, inteligent și amabil cu tot dinadinsul, în parte războinic, în parte manipulator, în nici

un caz prototipul profesorului pedant de latină și greacă (după cum o atestă Clubul de conversație în latină și greacă pe care îl inițiasse, eretic, în tinerețea lui de educator). Cursul său venerabil de cercetare a literaturii grecești în traduceri – cunoscut sub numele de ZEM de la Zei, Eroi și Mituri – era popular în rîndul studenților tocmai datorită comportamentului său direct, franc, neacademic și plin de forță. „Știți cum a început literatura europeană? întreba el la prima oră de curs, după ce făcea prezența. Cu un scandal. Toată literatura Europei pornește de la o dispută.” Apoi puneă mîna pe exemplarul din *Iliada* și citea clasei versurile de început. „Cîntă, zeiță, mînia ce-aprinsese pe-Ahil Peleianul... de cînd Agamemnon/ Craiul născut din Atreu, și dumnezeiescul Ahile/S-au dezbinat de cearta ce fuse-ntr-înșii iscată.» Și de ce se ceartă aceste două spirite mărețe și violente? Pentru ceva la fel de simplu ca o bătaie oarecare într-un bar. Se ceartă pentru o femeie. Sau mai degrabă o fetișcană. O fată furată de la părinți. O fată răpită într-un război. *Mia kouri* – așa e descrisă în poem. *Mia*, ca și în greaca modernă, este articolul nehotărît *un* sau *o*; *kouri*, sau fată, a evoluat, dînd în greaca modernă *kori*, care înseamnă fiică. Acum, Agamemnon o preferă de departe pe fata asta Clitemnestrei, nevasta lui. «Drept e că-mi place mai mult decît Clitemnestra... doar nu-i mai prejos ca femeie/ De pricepută, de harnică ce-i și de-naltă și mîndră.»¹ Iar asta explică destul de direct, nu-i așa, de ce vrea să renunțe la ea. Iar cînd Ahile pretinde ca Agamemnon să o înapoieze pe fată tatălui ei pentru a potoli mînia lui Apollo, zeul infuriat pînă la crimă de împrejurările răpirii

1. Homer, *Iliada*, în românește de G. Murnu, Editura de Stat pentru literatură și artă, București, 1959 (n. tr.).

ei, Agamemnon refuză: va accepta numai dacă Ahile i-o dă în schimb pe sclava lui. Punându-l în felul acesta din nou pe jar pe Ahile, umoralul Ahile, cel mai ușor inflamabil dintre nestăpîniții explozivi ale căror portrete au făcut vreodată deliciul scriitorilor; și, mai ales în ce privește prestigiul și apetitul, cea mai hipersensibilă mașină de ucis din istoria războiului. Vestitul Ahile: alienat și înstrăinat de o pată pe onoarea proprie. Marele, eroicul Ahile, care, în furia produsă de insultă – insulta de a nu primi înapoi fata – se izolează, rămînînd din proprie voință în afara societății al cărei protector glorios este și a cărei nevoie de el e enormă. O ceartă, deci, o ceartă brutală pentru o fată, pentru trupul ei tînăr și plăcerile rapacității sexuale: aici, iată, în această ofensă adusă dreptului falic, demnității falice a unui prinț războinic preaputernic, se găsește începutul marii literaturi imaginative a Europei și de aceea, aproape trei mii de ani mai tîrziu, ne pregătim să începem astăzi...”

La începutul carierei, Coleman era unul dintre cei cîțiva evrei angajați la Colegiul Athena și poate primul căruia i se îngăduise să predea în vreun departament de clasice din America; cu cîțiva ani înainte, evreul solitar de la Athena fusese E.I. Lonoff, aproape uitatul nuvelist căruia, pe vremea cînd eram la rîndul meu un învățăcel abia publicat și cu probleme, în căutarea binecuvîntării unui maestru, îi făcusem aici o memorabilă vizită. Pe parcursul anilor '80 și în prima parte a anilor '90, Coleman fusese, de asemenea, singurul evreu decan al facultății Athena; apoi, în 1995, după ce renunțase la postul de decan pentru a-și încheia cariera predînd la clasă, își reluase două dintre cursuri sub egida programului combinat de limbi și literaturi care absorbise Departamentul de Clasice și se afla sub conducerea profesoarei Delphine Roux. Ca decan și cu sprijinul